

NESPORAZUM SA STVARNOŠĆU ILI ČOVEK POD ZVEZDAMA

1947. Čovek
bez ostatka

Pitali su po svim četama ima li neki kasapin. U jednoj javio se mesarov sin. Trebalo je zaklati tele koje su tog jutra doveli se-ljaci.

(Sada mi tek pada na pamet vrlo, vrlo zanimljiv podatak da niko nije umeo da zakolje. Bilo nas je oko šest stotina omladinaca raspoređenih u dvadeset radnih četa: zidali smo selo kolonistima. Bilo je u nekim četama dosta demobilisanih boraca, znači ljudi koji su prošli rat kao aktivni učesnici, pa ipak, niko se nije javio da ume da kolje tele.)

Mesarov sin uzeo je sa drvlijanika sekiru i oprezno krenuo ka teletu koje je bilo vezano za pumpu. Odmah je bilo jasno da on nikada nije ubijao tele. Zamahnuo je sekirom da uslocom pogodi tele među oči, verovatno je njegov tata to radio isto tako ali brže. Raspalio sekirom tele po čelu, počelo da se otima. Udarilo ga još dvaput-triput, mi svi gledamo, širok krug, u centru pumpa, tele koje se sve jače otima i ljulja pumpu, mesarov sin imitira tatu bez uspeha. Video sam dotle e-nako kako ubijaju ljude, bilo je nekako svečano, ovo je bilo smešno i jezivo.

Kada se tele otkinulo i pojurilo ulicom novoizgrađenih kuća digosmo hajku. Zabavljali smo se vičući a izbezumljeno tele beži od smrti. Neko je iz štaba doneo šmajsar kojim smo noću, straha-reći pored ciglane plašili na dru-mu seljake koji su nosili žito na meljavu (jedan bi pregledao vreće dok drugi drži uperen šmajsar, kao: da nije neka špekulacija).

Beži tele sa omčom oko vrata, beži sasvim nesamotno, zaustavio ga ra-fakl preko stomaka. Sekirom ga do-tukli, prašina je odmah popila svu krv. Morali smo da žurimo na posao.

Teletinu u kupusu više niko ni-je mogao da poveže sa jutro-šnjom avanturom: kolektivnim ubistvom tvrdoglavog stvorenja.

Na istoj toj akciji bila je Dan-ka, mala šesnaestogodišnja pla-vuša, lepa, radnica iz nekog pre-duzeća. Posle su je poslali natrag, kao kurvu. Izbacili iz čete, iz Nar-odne omladine, samo platili kar-tu trećeg razreda. Iako je isti Zu-ća, pegavi zamenik komandanta, na moje oči trzao na jednu drugu brigadirku, Madjariću sa Telepa, za koju sam pouzdano znao da je kurva a on je moralisao pred ce-lim strojem i psovao malu plavu Danku. Steva brica je pričao do-đuše da je imao Danku u bunaru (kopali smo tih dana bunare, ni-ko te ne vidi, osam sati si pod zemljom) ali smo svi zaključili iz njegove priče da su se samo ljubili. E pa sa tom Dankom jed-nog dana sam radio ja, neki po-seban posao, za dvoje. Nosili smo nešto, šta li, pa je pala u nesvest i ja sam morao da je odnesem do senke. Podvukao sam joj ruke pod miške prosto s namerom da je odvučem u senku i, nehotice, osetio pod šakom meke, prijatne, devojčake grudi. Nisam imao pu-nih petnaest. Bio je to neupore-div doživljaj. To nije imalo ni-kaakve veze sa literaturom.

Radili smo i po deset časo-va, hrana je bila loša, voleli smo da pevamo, bili smo dobri drugovi.

Sociološki
intermeco

(Tek nekih deset godina do-cnije cela ta akcija dobila je za mene potpuno nov, sociološki aspekt. U tom kraju Vojvodine u kome smo gradili to novo selo, pre naše pojave postojala su sa-mo velika imanja. Na par raz-bacanih salaša živeli su poljopriv-redni radnici, bila je koncentrisa-na tehnika. Mi smo uime pravde i istorijske nužnosti raspapčavali te velike posede, rušili salaše, pomagali novim vlasnicima zem-lje da se što pre uobliče i for-mulišu u male posednike. Sećam

se, godinu dana ranije u akciji koja se zvala Obnova Srema, ru-šili smo divnu veliku štalu u ko-joj bi imalo mesta za stoku iz tri sela. Dosta se crepa polomilo, i letava, i cigle. Ciglu smo čistili od maltera i odmah je prevozili na izgradnju malih, individual-nih kuća. Veliku zgradu smo ru-šili sa zadovoljstvom, bila je to, za nas, nemačka zgrada. Čitave dve godine posle oslobođenja mi smo još uvek videli u toj zgradi simbol tudjeg feudalnog gospod-stva nad seoskom sirotinjom ko-ju je činio naš živalj. Nismo uop-šte primetili da rušimo zgradu, le-pu, veliku i čvrstu zgradu.

Rastojanje od jedne decenije poljuljalo je samouverenu deča-čku svest o neprikosnovenoj na-prednosti svakog mog tadašnjeg postupka. Mogu se znači iskrene-mo, naprednom svešću raditi privredno nazadne stvari! Stvar se komplikuje time što smo ru-šeci lepo uređene salaše zaista sproveli istorisku nužnost i ostvarili pravdu za kojom su ljudi žuljeviti ruku dugo žude-li. Ako se medjutim, opet, za kri-terijum istine uzme praksa, stvar-na, privredna praksa a ne ideje ljudske, ideali i ideologijom nap-topljeni sentiment, ostaje činje-nica da smo rušili lepu veliku zgradu koja je bila naša zajedni-čka i gradili male privatne kuće, štale i bunare.

1947.
Nastavak

To je bilo sve sa Dankom, me-koća pod dlanom dečakovim, uplašio se, zbunio, šta li, napra-vio se odmah lud, zapamtio, raz-mišljao. Iduće nedelje su je po-slali kući. Strogo intiman doživ-ljaj ostao je zapretan, nikome saopšten, neintegriran.

A kako sam doznao da je Ma-djarića sa Telepa zaista kurva? Bila je igranka jedne subote, na kraju čitavog naše novoizgra-đenih kuća. Stanovali smo na ovom kraju, na samom početku, u prvih pet-šest, zatim kuhinja, magacin, pa čitav niz praznih ku-ća. Kad se završio tango i opet počelo kozaračko kolo Mileta, pekarški pomoćnik, odveo je, skrivene senkama, Reziku u prvu praznu kuću i imao je. Bila je fina ženska, — pričao je Mileta...

Bila su predavanja o postanku života po Oparinu, ima li života na drugim planetama, o istori-skom materijalizmu po Ostrovi-tjanovu: prvobitna zajednica, ro-bovlasički sistem, feudalizam, kapitalizam, socijalizam, komun-izam. Izgradjivali smo se politički i učili kako se pravi malter, kako se peče cigla, kako se kopaju bunari.

Dakle:

stvaralaštvo: izgradnja sela, rad, učenje, kolektivni život
avanturizam: ubistvo teleta, noćne straže, logorske vatre
destrukcija: rušenje salaša, proterivanje iz brigade, ubi-stvo teleta

Ono što je čudno i protiv čer-ga se bunim je činjenica da ne-dužni dodir moga diana i Danki-ne dojke, ljubljenje Dankino sa Stevom bricom, ono što se dogo-dilo izmedju šesnaestogodišnje Rezi-ke i osamnaestogodišnjeg Mi-lete u praznoj kući, pa i docni-je trzanje Zučino na Reziku, tre-ba da padne u rubriku avanturi-zam, pa čak i destrukcija, iako učenje i praksu intimnih ljudskih odnosa po svom intimnom mo-ralu moram da stavim u rubri-ku stvaralaštvo.

Pošto ne znam da izadjem iz tog ne baš začaranog kruga, pa-da mi (čudljivo?) na pamet da i ubistvo onog teleta svrstam u stvaralaštvo: bio je prijatan kolektivni trenutak kada se tele pokošeno rafalom zabatrgalo u prašini, svi smo se osetili pomalo saučesnicima u toj pobeđi. Po toj liniji bili smo i učesnici u Mile-tinoj pobeđi nad ženama, nad svim ženama sveta, bili smo i saučesnici kad je Zuća uime nas šest stotina rodoljubivih asketa oterao malu nemoralnu radnicu

nazad u njenu krojačku radioni-ku, ako je prime.

1958.

Jedanaest godina docnije, iza-šao sam na terasu malog i ljup-kog provincijskog hotela u kome sam boravio.

Kao da sam zakoračio u pro-hladnu i bistru vasionu. Iz bes-konačnosti žmirkale su zvezde na mene, dvadesetšestogodišnjaka koji stojim sada i ovde... Tako se dogodilo: više nisam imao svo-je godine. Ostalo je: stojim i sa-da i ovde ali mojih godina više nije bilo. Pred zvezdama je sta-jao nekakav smrtni i misaoni or-ganizam u kome su svitali divni, zreli upitnici.

Šta je to dvadesetšest morao sam da se pitam. Pred tim da-lekim tamo ogromnim i jakim, za mene ovde tako malim, trepe-ravim svetiljčicama koje su te migove žmimule možda daleko pre mog rođenja. Ceo sistem bio je prisutan: beskonačnost prostora, svežina noći i miris bliske reke, otusstvo svih zabava i duž-nosti kojima bih po društvenom običaju i obavez prepunjavao svoju intimnu prazninu.

Broj 26 nije više postojao. Bio je potpuno obemisljen. Ni sebi nisam mogao da dokažem koliko imam godina. Nisam imao legi-timaciju pri sebi. Tako sam ot-krio da ti fantomi koji se zovu godine starosti, školska sprema, politička pripadnost, uspomene iz prošlosti, radni staž, imate li ne-kog u inostranstvu, znanja važna za vojnu silu, NE UPOTREBLJA-VAJ U STANICAMA, konačno i br. leg. 385529—Bgd/54 ustvari ne postoje. Svi ti brojevi i kla-sifikatori, sve te klase i ti faktori, ne postoje kada se su-očim sa zvezdama. Pod zvezdama, pred sobom u stvari, sam u vasio-ni, otpada sve što je izvan naj-užeg, fizički i emocionalno neutu-djivog ostatka mene. Kada osta-ne samo to, to što postoji samo danas, ostane i komunicira samo sa sobom, onda, pred zvezdama smrtna polazeš ispit: živim li ja dovoljno da bih mogao mirno da umrem, živim li ja aktivno sada za svog života da bih mogao ča-sno da se pretvorim u minerale i postanem anonimno večit kao zvezda, da nikog ne bude sramo-ta, jesam li dovoljno čovek a ne samo struktura mesa, krvi, kosti-ju i dlaka, i čvor žlezda sa par nepovezanih sentimentata, nano-sima straha i zakrečenim opasno-snim mislima? Jesam li postao dobar kristal čoveka koji živi i raspinje se svim svojim htenjima i ljubavima da na kraju ostvari lep i čist pepeo za sobom,

(nastavak na 5 strani)

pošteno se igra

kuda ću posle svršenog neba posle
iznuđjene tišine u ljudima posle
ptice u ovoj pesmi napisane posle
proleća drukčije doživljenog opet

kuda ću nedonošće i golub osmišljen
olovkom od mokrih prstiju nacrtan pa izbrisan
mržnjom od neverice izbrisan do lutke detinje
samo da sam drugo da sam bar kost ili san

bežim vilovito izmišljam putanju i kamen
vrata na kamenu gde da se svijem
gde da se svedem na dve tri proste stvari

milu mu otadžbinu dragu mu postojbinu
zašto tera konje po mom dvorištu
taj zulumčar taj janičar taj vojnik od trave.

+ + +

Vodom tamnom vodom žalnom
zvezda dojkul dečacima pruža
tri zore tri gore u lobanji rata u sutonu mira
reka vodom tamnom tugom žalnom teče

reč rečena iz nebuha iz zasede
vukovi ispod mulja ispod žila kriju se
zlatne značke za sve igre i igračke
u moždanu gustu pesmu pretvara se

dolazim opet
vodom zvezdanom dojkom žalnom
pa ridja da me nemirno zarumeniš

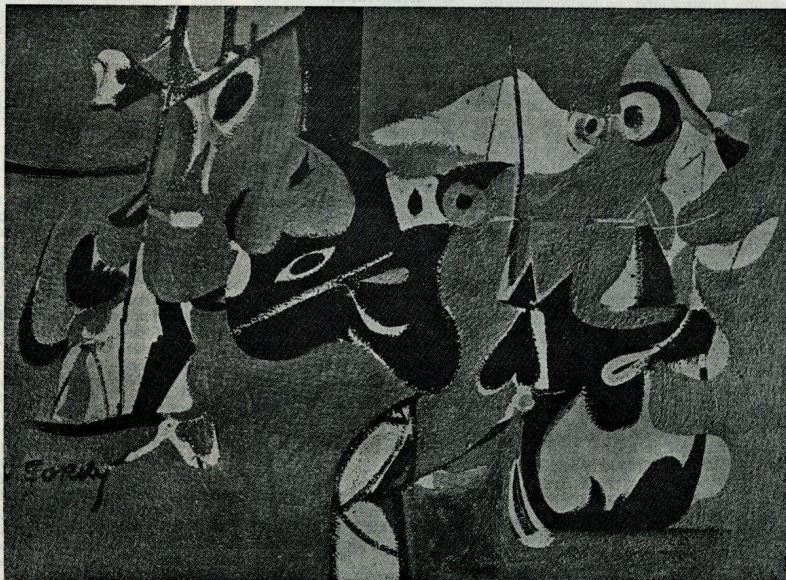
dok raj dok pakao crtamo na dlanu
u ovom danu u ovom hlebu gravamo
ništa da ne vrisneš sve da odneseš

+ + +

To nije zabranjeno
to nije lan posejan jednog jutra pre mene
pa biljana platio da beli
ohridom ruke da natopi
to nije san i vrisak bumovan
izvan kore bagremove
o dobri konji postali
ko se još javlja za ovu noć
iverje leti o žuta ptico na grani
o žedna ženo pod drvetom
to nije bilje biljanino
to nije kobilje zajesenjeno
izvan prstiju u pepeo pretvorenih.

šuma u šumi
cvet u cvetu
ko u gori govori
ko u gori zlo govori
da l vuk vuka hoće to
da l čovek čoveka zna to
strašna si ptico od krvi
od žita ženskog
jagoda zrela do sunca crvena
golub u golubu
cvet u cvetu
da l igra igra se i dalje
u ovoj šumi
u šumi.

Rado RAJK

arshile gorky

bašta u soči, 1941

(nastavak sa 3 strane)

da me sad ne bude sramota pred tim zvezdama. Jer nema nikakvih dvadesetih, samo nekakva ja sa svojim mišićima, rskavicama, džigericom i crevima, funkcioniše li to dobro? Funkcioniše li to čestito, da li je sve to angažovano? Učestvujem li ja u svemu onome što radim svaki dan svakim komadom svojih pluća i svakom kapljicom svoje krvi? Čeo? Ili se delim: na onoga koji hoće i onoga koji neće ili ne može. Onoga koji živi i onoga koji sanja, onoga koji misli i onoga koji govori. Onoga koji govori i onoga koji čuti.

U pismeni zadatak za radne akcije nisam mogao da unesem nijedan jedini detalj u vezi sa svojim intimnim doživljajem Miletine avanture sa Rezikom. Kako sam onda to napisao da smo celi bez ostataka pripadali otadžbini? (Da li je Miletina mužnost, koju je potvrdio tih dana sa Rezikom, i njena ženstvenost i podatljivost koju je pokazala, je li to pripadalo otadžbini ili ne? Ili su to bili nekakvi tajni ostaci?)

Uputnik na školski materijalizam

Možda je vreme da se pod jedan zreo i krupan upitnik stavi kompletno materijalističko vaspitanje koje smo primili u školama.

Nema celina. Dijalektički materijalizam nam je odjednom omoćujao destrukciju svih „prividnih celina“. Zvezde su nebeska tela od heliuma i gvozdja itd, duga je raspršen sunčev zrak a svaka pojedinačna boja nije ništa drugo do treperenje odredjenih talasnih dužina. Nema iluzija i optičkih varki. Istorijsko kretanje je rezultanta spleta sukobljenih klasnih interesa i svojinskih odnosa, elektricitet takodje nije strašni grom i blještava munja, nego pražnjenje razlike u potencijalu i kretanje elektrona.

I čovek je konstrukcija od H₂O i NaCl, tu su i šećeri i masti i baze i glicerini (plus hemoglobini i matavulji) i kada svi ti: ini i oli, metoli i hidrohlinoni, zauzmu svoje mesto čovek iščezne, nestane pre svoje smrti razoren u sopstvenoj, akademski odnegovanoj, evesti.

Tu su oni crtači iz *Političkinog zabavnika*: čovek nije nista više nego toliko litara vode, toliko kilograma soli, nekoliko eksera gvozdja, nekoliko šibica fosfora, malo kreča, eto. U jeku radosnog razotkrivanja svih misterioznih pojava, u ranom pobetertu, čovek se vrlo rado bavi raskrinkavanjem svih čuda i tajni prirode i društva. Pereljanova *zamisljiva fizika* i Kuncovi eksperimentalni časovi iz hemije bili su nam nezamenljiva duhovna hrana. Darwinizam, *divlji konj*, *Prževalski*, blastula i gastrula, teorija postanka sunčevog sistema i *ovce koje su pojele seljake*, sve su to bila sjajna objašnjenja nepoznatih pojava, svemu je otkriven unutrašnji proces, sve je dobilo svoje objašnjenje i objašnjive uzroke i posledice.

Sve pojave su izgubile svoje granice, sve stalne vrednosti su izrelativizirane zahvaljujući zakonu o svopštoj povezanosti, jedinstvu i uzajamnoj zavisnosti.

Tako je nekako iz svega iščezao i čovek iako je u svemu tome nužna konstanta: on koji to sve saznaje, koristi i menja.

Pitao sam se: jesam li postao dobar kristal čoveka.

Naučili su me da je čovek materijal: krv, meso, kosti i žilci. I organizam koji funkcioniše: diše, vari, množi se, misli. I jedinka koja pripada: klasi, profesiji, polu, naciji, rasi. Odrjednica: društvom i klasnim odnosima, delimično kulturom, tradicijom i obrazovanjem. Naučili su me da vidim u čoveku sadržaje: ponašanje, znanje, osećanje, mišljenje.

Sve je to tačno, a opet, sve je to velika akademska laž.

Sve je to ono u čemu su svi ljudi slični, ili čak: isti. Varenje, uspravan hod, voženje automobila *uloga rada pri pretvaranju majmuna u čoveka, kako je čovek postao divom.*

Čak i strukturu bi do izvesne istraživali i ona bi do izvesne mere bila ista. I sve do te mere, čovek ne bi postojao kao posebno, osobeno biće, i sve do tog trenutka on je još uvek hemoglobin, dva-tri klima i par kila soli. Ono što je posebno, neotudjivo ljudsko, nastaje, nalazi se, sa ove strane granice u okviru koje smo svi isti, disači, varitelji, gledači, krvavi pod kožom. Jer je i majmun krvav pod kožom i žirafa hoda i slonovi radjaju male slonove. I kod njih je važno ono što je posebno majmunsko, žirafsko, slonovsko. Ostalo upada u priču o svim sisarima upošte.

Dakle, te noći, pod dalekim zvezdama, nisam mogao da dokažem koliko imam godina i čist od svih fantoma razmišljao sam o kristalu samog sebe.

Ceo školski sistem je zaboravan. Da li je zgodno tretirati učesnike tako kao da je svaki od njih, svaki posebno, svaki za sebe, neuništivo različito, i originalno biće? I sistem vaspitanja je zaboravan: na dečjim lukama uzalud čete pokušavati da identifikujete da li lutka predstavlja dečaka ili devojčicu. A po Stevanovićevoj Beogradske reviziji Bine-Simonovih testova inteligencije, prosečno inteligentni trogodišnjak razlikuje svoj pol. Lea se igraju lukama još dugo posle toga i vide da odrasli krugu od njih ono što ona znaju od svoje treće godine.

Tako nastaju razne disocirane strukture, kristali oguljeni tu i tamo, sa lepim izraslinama ili ružnim otvorenim ranama. Poneka rana biva zakrečena tako da ni sam njen vlasnik ne bi sanjao svoj ožiljak.

Zašto ta nametljivja, kao neumna reč: kristal. Nisam našao drugu reč za ono što nastaje u težnji potencijalnog čoveka za unutrašnjom zrelošću, samostalnom aktivnošću, doslednošću samom sebi. Potrebna mi je reč koja će označavati čistoću i red ali bez uskraćenosti, *lepota celine* je ono što je zanimljivo. Kristal ima još jednu osobinu: kada ga nešto spreči da se razvije, on se uobličiti, raskomadani, u male parcijalne lepote. Kao da ga nešto tera da procveta u samog sebe, pa kad i ne uspe, on se naznači, nagovesti šta je mogao da postane. U sasvim nepovoljnim uslovima, mineral od koga je mogao da se desi sklad, ostane amorfan i ružan, rasejan, nelep, a u nekom ugalcetu opet procveta kristalče, opet: kao sitan znak.

Zato sam upotrebio baš tu reč, tražeći ono što je specifično ljudsko, za razliku od žirafskog, sisarskog, životinjskog.

Uputnik na umetnost

Lepim rečima milovali su ovih dana pesnika koji je u nerešivom nesporazumu između sebe i stvarnosti izlučio, ili ako hoćete, izlegao, poetske bisere neopisive lepote.

Na tom primeru moj termin doživeo je opasnu probu. U slučaju *nerešivog nesporazuma* između čoveka i stvarnosti u kojoj se nalazi (i čiji je i on sam deo), dolazi do sukoba u kome je čovek osuđen na poraz. Pravljenje prave poezije čin je očajnika. Čoveku, kada izgubi sve ostale šanse, ostaje da svoj poraz pretvori u prividnu, imaginarnu pobedu lepotom koju može da rodi integralno i iskreno ljudsko očajanje. Tada nastanu kristali, ali izmišljeni. Činiće se, nepažljivom čitaocu da sam ja zagovarao pravljenje takvih kristala.

U toj produkciji, međutim, čovek je neveran sebi. Odnosno, ostajući veran svome snu, prestaje da bude veran svome životu,

svojoj javi. Svakako — neveran svojoj celini.

Najviše što može da učini mrtva priroda da samom sobom je da se razapne u sklad koji je dovoljan samom sebi i nepokretan. Nisu li osobine života radjanje aktivitet, smrtnost? Nije li najpuniji život onaj koji najskladnije procveta, iznutra se pokreće i umre dosledan samom sebi?

Poetski biseri koji nastanu u nerešivom sukobu čoveka sa stvarnošću u kojoj živi, predstavljaju savršenu imitaciju smrti: izdaju sebe kao ljudsko biće, prikrieno proizvednim svojim božanskim autopretetom.

U tom slučaju pravljenje poezije moglo bi se pored tragičnog, nazvati i sramnim činom, činom samoubilačke akcije pravdane ideologijom nenarušivog status-quo. Nerešivi nesporazum između čoveka i stvarnosti ne može stvarno da postoji zbog toga što je čovek svojim krivotokom i svim tim mesnatot-utrobnim delom sebe, deo te stvarnosti. *Svaki sukob je prema tome isključivo unutrašnji sukob čovekov. I: u njegovoj je, dakle, meči da taj sukob reši životno, akcijom prema sebi, ne bekstvom.*

Kada sam gore govorio pogrdno o poeziji, mislio sam raravno na najpoetičniju poeziju. Na onu koja je savršena a prema teme, kao što smo već kazali, predstavljajući imitaciju smrti. Svi ostali oblici poetskog kazivanja koji pored čisto „umetničkog“ izražavanja imaju za cilj komunikaciju, što znači da su „uprljani“ ljudskom čežnjom za sopstvenom životnom celinom i doslednom aktivnošću, mogu se pozitivno vrednovati aršinima koji važe za svaku drugu ljudsku delatnost.*

Opet sociološki intermeo

I opet se vraćamo na problem čoveka — rasepljenog, pomalo ugljenisanog kristala. Ne bez razloga jedna od pesama drugog pesnika, koji je usao u sukob i načinio poemu od čvorova upitnika, serije ružnih ogledala i maglovitih proplanaka zove se *poternica za sobom*.

I politički vizionari okrenuti su u tom pravcu. Pre neki dan štampani reci zapahnu li su topolinom; azijski državnik govorio je skupu od stotine hiljada svojih sunarodnika, celom jednom narodu: da je nacija koja mora odbraniti svoju nezavisnost, *koja mora ostvariti svoj identitet*.

Ideali samouprave i nezavisnosti postavljeni na opšte-društvenom planu, kao nužnu konzekvenciju imaju ponovno postavljanje svoje, na svakom pojedinačnom, individualnom, planu. Istinoljubivo oko nauke u stanju je da svirepo zapazi drastična neslaganja između *izmišljene slike samog sebe* koju stičemo u procesu vaspitanja i *stvarne situacije samog sebe* koju je ponekad nemoguće suočiti. Sukob sa stvarnošću može se, dakle, svesti na sukob sa svojom sopstvenom stvarnošću.

Svakako krajnji slučaj predstavlja onaj iz Eriksonove studije *Crni identitet*: mladi crnac školovan u školama belih, sa razvijenim super-egom belaca u stravičnom je čorsokaku: prema samom sebi odnosi se sa svešču belog čoveka, bez svoje otadžbine, svojih očeva i svojih snova, izrasla je u njemu bela savest, beli patriotizam i beli snovi, u svojoj sopstvenoj svesti on je samom sebi crn i tudj.

Ne retko i mi naizgled normalno beli kao i naši očevi otkrijemo da nam je svest drukčije boje od boje sopstvenog srca. Živi iz dana u dan ustvari nejasan čovek, raznobojan ali razbijen. Drugom svešču miluje ženu od one kojom daje prosjaku petodinarac. Trećom svešču miluje ženu koja nije njegova, četvrtom svešču voli slatkiše, mrzi sebe, vozi se na ringišpilju. Nultom svešču kupuje detetu svome lutku koja nije ni muško ni žensko, ni crno ni belo, ni jeste ni

nije. Pa nastane nov čovek iz nekoliko komada, iz nekoliko otuđenosti. Pa ne zna kada je priljav a kada čist, kada je čovečan a kada infantilan, lisičji, mehaničan.

Uputnik na život

I kakve sad to sve ima veze: to nekadašnje ubijanje teleta, gradjenje kombinovano sa rušenjem, gledanje u zvezdanu noć deset godina docnije, proizvodnja poetskih bisera kao imitacija smrti?

Otkuda ta potreba da se razlikujem od žirafe, od pesnika koji se nije realizovao kao čovek, od teleta izrešetanog rafalom?

To nije potrebno dokazivati. Potrebno je otkrivati kako to u nekim ljudima vrlo rano utrne svaka potreba za razlikovanjem, za osobenošću. Postaneš bela vrana: crnac sa crnom savešću.

Svestan sam toga da je za Miletu, pekarskog pomoćnika, intimno podjednako važno bilo to što je postao udarnik i što je imao Reziku one večeri kada je bila logorska vatra. To ističem na transparent.

Od najranijeg detinjstva ljubav prema spoljnim vrednostima vrednuje se ozbiljnije, nagradjuje, favorizuje. Na to hoću da pljunem.

Lažna rešenja, izolacionizam i kazenjivanje života literaturom kvalifikuju se kao visoko ljudski činovi. Te kulise treba odmaknuti ustranu. Da može da se prodje.

Konačno, škola, štampa, radio, knjiga: sve što služi prenošenju znanja otvara ljudima široke vidike jednog nesigurnog, većito promenljivog sveta. Taj svet je većito uzajamno zavisian i fatalistički determiniran materijalnim zakonima. Nauka nam se predaje kao velika pozitivna vrednost. Da li je ona to i onda kada služi uništavanju čoveka? Racionalistički gradjanski duh pro-

budjen protiv bogova svih vrsta, protiv okamenjenih kastinskih prava, protiv spomenika, afirmirane je pokret, avanturizam otkrivanja dalekih svetova, razmenu dobara. Dosta godina je prošlo od onda a mnogi ljudi su i danas, između svoga rođenja i smrti samo večiti putnici i piljari: rasprodaja samog sebe na malo i veliko.

Ljude nije teško kupovati, jer su jeftini. Daleko veću vrednost na tržištu imaju nameštaj, automobili, zanatske radionice.

Nije uzalud senzibilni Jurij Olješa u svoju priču o ljubavi uneo simboličkog čoveka silepog za boje koji celog života je deo plave kruške. Čoveka kome je sve plavo u plavom.

Umesto da svoje koordinate potraži u samom sebi, čovek ih traži u svetu, sada i u vasioni. Umesto da nadje čvrsto tle, ono na kome stoji, još se više ljulja.

A ako nema kompasa u svojim grudima i ne ume da pronadje i ljubav u samom sebi stremljenje prema planetama treba da dobije svoje pravo ime: bežanje od samog sebe.

Pogrešno tražimo, u međuvremenu igramo se djudjuvama, začas naidje dobra tetka iz detinjih snova: smrt.

U tišini koja zatim nastupi tuje se testera-cirkular kako veselo cilije: sprema susedu drva za zimu.

Dušan MARKAVEJEV

* Moram da ti priznam, čitaoče, da sam već u sledećem tekstu koji sam napisao posle ovoga, ostupio od ovog netrepljivog stava prema hermetičkoj poeziji. Te sam se poezije uvek intimno gadio jer se ponaša kao da su joj nepotrebnji ljudi. Sada sam spreman da priznam da se i u njoj, ako je dobra, nalazi, obično duboko sakrivena i komplikovano šifrirana, ljudska, dakle buntovnička poruka. Ipak, svim ovim imaginarnim činovima moralno pretpostavljam akciju makakva ona bila dragi Nikola Miloševiću.

robert motherwell

veliki kolaž, 1943

